

rito imputatur ad peccatum, si malum sit : porro in eo casu mors in causa volita esset. Ergo, etc.

Diximus *absque ratione sufficienti* : quia, ex jam observatis, periculo mortis occurrēdā se objicere licet ut bonus obtineatur effectus, modo sufficiens adsit causa quæ labem temeritatis abstergat. Sufficientia autem illius causæ ex judicio viri prudentis determinari potest : eo major esse debet causa quo gravius est periculum. Sic laudabilis est vir qui, ut alterum aquis demersum eripiat, in flumen cum evidenti periculo se præcipitat, et prorsus inexcusabilis esset si sola recreationis causa id faceret ; item minime peccant artifices qui super ædificiorum tecta ascendunt, huc atque illuc cum notabili vitæ periculo circumvagantur, dum funambuli a peccato excusari nequeunt.

3º Qui absque necessitate aut rationabili causa duris laboribus, vigiliis excessivis, macerationibus indiscretis, vires corporis nimis debilitant et valetudini graviter nocent, plus minusve peccant, secundum gradum imprudentiæ cuius fiunt rei. Ut ergo recte judicetur an hæc aliaque ejusdem generis sint licita vel illicita, laudabilia aut vituperanda, pensanda sunt motiva quibus agentes determinantur.

Non facile tamen judicandum est tot viros amore solitudinis, jejuniis, vigiliis, aliisque afflictationibus carnis celebres, imprudenter egisse et contra legem naturalem peccasse ; ex puro enim ac sanctissimo fine ita se gerebant et ad illum, talibus adhibitis mediis, acrius intendebant. Insuper, plerique morbos inter homines voluptatibus detitos frequentes devitarunt ; sanam ac robustam valetudinem diutissime protraxerunt, et expeditas animi facultates jugiter habuerunt. Unde ipsorum agendi ratio, non solum ex bona fide, sed ordinarie per se recta atque laudabilis erat.

4º Multo magis peccant homines contrariis excessibus indulgentes ; voluptatibus enim corporis semper illecti, multas sibi creant necessitates a quibus postea, præ difficultate, se expedire nolunt : cibis abundantioribus se

ingurgitant, potibus immoderatis se inebriant, liquoribus extraordinariis humores inflammant, somniis prolongatis et continua mollitie membra sua torpere et totum corpus ingravescere faciunt, mentem mole carnis quasi obruunt, morbos generant, dolores et infirmitates sibi accersunt, ægram trahunt vitam. Alii passionibus ignominiae servientes et infamii se inquinantes, sanitati corporis grave documentum inferunt et ante tempus senes turpiter facti, misere pereunt. Alii, ut quibusdam oblectamentis vacent, v. g., saltationibus et spectaculis, refectiones, requiem, somnia, vigilias, omnia denique invertunt ; et propter vanas istiusmodi causas gravius sibi nocent quam solitarii, quorum severitatem argunt.

Qui autem vere est philosophus christianus ab his aliisque similibus diligenter abstinet, nihilque sibi permittit, nisi quod recta ratio fidei subjecta sub omni respectu approbat.

CAPUT TERTIUM.

DE OFFICIIS ERGA ALIOS HOMINES.

Tria nobis occurunt in hoc capite examinanda, nempe 1º an homo natus sit ad societatem ; 2º quænam sint ejus officia erga alios homines generatim spectatos ; 3º quænam sint ipsius officia erga homines in variis societatis speciebus consideratos. Itaque tres hujus capitū erunt articuli.

ARTICULUS PRIMUS.

AN HOMO NATUS SIT AD SOCIETATEM.

Hobbes, in opere cuo *de Cive*, fatetur homines alios aliis indigere, maxime pueros, senes et ægrotos ; contendit tamen eos ex natura sua ad societatem non esse destinatos, sed essentialiter esse malos et perpetuam habere voluntatem lœdendi, aliosque vi aut fraude supplantandi, ita ut conditio illorum sit status belli omnium contra omnes.

Rousseau, *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*, libenter agnoscit statum naturæ puræ nunquam exstitisse, quia homines de facto semper fuerunt in societate, Deo ita volente et disponente : at, ex hypothesi quod ille status exstitisset, requirit quid fuissent homines et unde conditionum inæqualitas oriri potuisset. Deinde hypothesim suam obliviscens, eodem modo ratiocinatur ac si status naturæ puræ olim exstitisset. Aserit hominem natura esse rectum, simplicem, bonum, germina omnium virtutum in corde suo habere, ipsius vero depravationem soli societati tribuendam esse. Unde juxta singularem hunc auctorem, si homo in silvis, speluncis et cavernis vitam omnino agrestem duceret, more belluarum, ipsius conditio longe melior esset.

PROPOSITIO.

Homo natus est ad societatem cum aliis hominibus ineundam.

Prob. 1º Scriptura sacra, Gen., II, 18 : Dixit quoque Dominus Deus : Non est bonum esse hominem solum : faciamus ei adjutorium simile sibi. Eccles., IV, 9 : *Melius est duos esse simul quam unum ; habent enim emolumentum societatis sue ; si unus ceciderit, ab altero fulciatur. Vix soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se.* Unde semper de facto et ubique homo vixit in societate, et ad societatem ab origine destinatus est. Ergo 1º, etc.

Prob. 2º ratione. Homo natus est ad societatem cum aliis hominibus ineundam, si ipsius necessitates, facultates et propensiones id expostulent : atqui necessitates, facultates et propensiones hominis expostulant evidenter ut societatem cum aliis hominibus ineat.

1º Ipsius necessitates. Sive enim spectetur homo in pueritia, sive in adolescentia, sive in ætate virili, sive in senio, consortio aliorum hominum semper indiget. *1º In pueritia.* Etenim infans recens natus, debilis, nudus, omnibus indigens, omnium incapax, frigori, aestui et beluis expositus, nonne fame vel siti, aeris intemperie

vel morsu ferarum statim perire ? *2º In adolescentia,* nisi ab aliis hominibus erudiatur, nobiles facultates suas ignorabit, in crassa et insuperabili ignorantia constanter versabitur, erit animal brutum, feris silvarum simile : nemo autem non videt quam haec conditio homine sit indigna. *3º In ætate virili fiet procreatio prolis.* Sed proles suscepta enutrienda, fovenda, protegenda et educanda est : porro haec fieri nequeunt, si vir et mulier casu fortuito, dein mox secessuri, more pecudum, sibi coadunentur ; quod jam modo advertimus de homine in pueritia spectato. Insuper, etiam in ætate virili consideratus, varias experiri potest et saepè experitur infirmitates diversosque morbos, quibus sublevandis aliis indiget. Laboribus omnino necessariis sive pro se, sive pro ceteris qui a se pendent, si sibi derelinquatur, impar est. Quod magis adhuc verum est de mulieribus, propter sexus imbecillitatem. *4º In senio quid fieret homo solus in medio silvarum jacens ?* quis illum enutriret, vestiret, conoveret, infirmum curaret, cadentem sublevaret ? etc. Ergo 1º, etc.

2º Idem postulant facultates ejus. Praclaris enim facultatibus donatus est homo quibus præcipue a brutis discrepat ; v. g., habet ideas, eas comparat, in eas reflectit, ratiocinando conclusiones ex præmissis deducit, suas cogitationes vultu, gestu, vocibus, scriptura aliquis signis arbitrariis exterius manifestat, scientias acquirit, artes ediscit, suas cognitiones suamque peritiam quotidie auget, et novas perfectiones in diverso genere sibi comparare potest. At præstantissimæ illæ facultates prorsus inutiles forent, si homo, sicut feræ, vitam solitariam et omnino agrestem duceret in silvis, montibus et speluncis. Ergo 2º, etc.

3º Naturales hominis propensiones similiter ostendunt illum ad societatem cum aliis hominibus ineundam fuisse destinatum. Quod enim perpetua et universali experientia constat, ab ipsa natura seu ab ipso Deo provenire merito judicatur : atqui perpetua et universali experientia constat homines ad societatem valde esse pro-

pensos. Etenim nullus est communiter qui omne consortium cum aliis hominibus fugiat; pauci admodum visi sunt qui vitam omnino segregem ducere voluerint, et illam non ex odio societatis, sed ex alio digniori motivo eligebant. Omnes colloquis amicorum gaudent, suos dolores eis aperiendo solatio leniuntur, vividas sensationes suas eis læti communicant, bonam famam obtinere cupiunt, aliorum miseriis commoventur, patientibus vel periclitantibus auxilium naturæ impulsu præbent, etc. Ergo 3°, etc. Ergo, etc.

Præterea, cum exemplis multo efficacius persuaderi soleant homines quam verbis, civis Genevensis debuisset vestimenta abficere, ab omni humano consortio fugere, per campos, silvas et montes currere, herbas depascere, de aquis sibi occurrentibus bibere, humi jacens pernoscere. Quicumque hanc doctrinam defendere volunt, eundem vivendi morem statim amplecti debent, ut ad primam integrangue naturam quamprimum redeant.

Si autem adeo corrupti sint homines ut ad primævam conditionem amplius reduci nequeant, inutilis est hæc doctrina. Magis adhuc vana est si de mera hypothesi speculativa intelligi debeat, ut affirmat Rousseau: verus namque philosophus non disserit de homine prout creari potuisse, sed prout re ipsa creatus est et nunc existit. Ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Societas juri naturali adversatur: ergo falsum est hominem ad illam creatum fuisse.

R. Nego ant. Ibi enim de consortio hominis cum aliis hominibus in genere tractamus: atqui demonstravimus hanc destinationem hominis non solum juri naturali non adversari, sed illi valde congruam esse. Ergo, etc.

Inst. 1°. Nulla existere potest societas quin inde oriatur conditionum inæqualitas: at conditionum inæqualitas juri naturali adversatur. Ergo, etc.

R. Nego min. Quod enim a natura oritur, juri naturali non adversatur: at conditionum inæqualitas a natura

oritur. Alii quippe natura sunt juniores et alii ætate provectiores, alii fortes et alii debiles, alii sani et alii infirmi, alii genio conspicui et alii hebetes, alii parentes et alii filii. Porro hæc omnia æqualitati adversantur. Ergo.

Inst. 2°. Omnes jure naturali sunt æquales: ergo conditionum inæqualitas juri naturali adversatur.

R. Dist. ant. Omnes jure naturali sunt æquales, eo sensu quod omnes eamdem habeant naturam, eamdem originem, eamdemque destinationem, *conc.*; eo sensu quod nullus ab altero pendere debeat, *nego ant.* Etenim omnes homines eamdem habent naturam, scilicet, corpus organis instructum et animam rationalem ei intime conjunctam; omnes eamdem habent originem, videlicet a primo parente descendunt, et Deum tanquam principalem sui auctorem agnoscere debent; eamdem pariter habent destinationem, nempe felicitatem alterius vitæ: sub his respectibus merito dicitur illos jure naturali esse æquales. Sed inde concludi non potest juri naturali repugnare unum esse superiorem et alterum inferiorem; repugnat, e contra, omnes in perfecta æqualitate eo sensu versari. Ergo, etc.

Inst. 3°. Ex conditionum inæqualitate contingit alios esse tyrannos et alios servos, alios summe et aliquando injuste divites, alios vero valde pauperes et quasi fame pereentes: hæc autem juri naturali evidenter adversatur: ergo conditionum inæqualitas juri naturali adversatur.

R. Dist. maj. Ex conditionum inæqualitate contingit, etc., per abusum, *conc.*; ex ipsa conditionum inæqualitate et natura societatis, *neg. maj.* Fatemur equidem ex conditionum inæqualitate contingere alios esse tyrannos et alios servos, etc. Verum infausta hæc consecaria ex primæva conditionum inæqualitate non oriuntur, nisi per abusum; nam excogitari possunt societates in quibus tales abusus locum non habent, et plures hujusmodi sunt societates: si ergo quidam homines potestate sua abutantur ut alios tyrranice opprimant, solertia vel astutia sua ut ingentes divitias acquirant, dum multi

alii nimia paupertate languescent ac pereunt, id malitia eorum tribendum est, non vero ipsimet societati.

Aliunde, hæc incommoda frequentiora et graviora existissent in statu naturæ puræ; tunc enim fortiores debiliores oppressissent, eos supplantassent, fructus colligissent, aliaque cibaria sibi asservassent, et sic in abundantia fuissent, dum alii fame periissent. Nulla fuisse securitas, neque libertas, neque mutua charitas, sed continua trepidatio et jugis pugna. Ergo conditionum inæqualitas nobis objecta multo minus juri naturali recte intellecto adversatur, quam horrendus ille status omnino agrestis.

Obj. 2º. Homo natus est ad felicitatem: atqui societas felicitati ejus adversatur. Ergo, etc.

R. Nego min. Nam 1º multo minus beatus fuisse homo vitam solitariam in silvis ducendo, quam in societate commorando, ut constat ex hue usque dictis. 2º Diversis legibus sapienter institutis ad bonum commune societas nos dirigit: in statu vero naturæ bonum commune non intenderemus, sed proprium commodum cum aliorum detimento jugiter quæreremus. 3º Si veteres perlegamus historias, nullum reperiemus populum qui vitam socialem omnino deseruerit. Ergo omnes persuasum semper habuerunt societatem felicitati hominis essentialiter non adversari. Ergo, etc.

Inst. 1º. Illud felicitati hominis adversatur quod originem cupiditatibus præbuit: atqui societas originem, etc. Ergo, etc.

R. Nego min. Eadem enim non est ubique forma societatis, et tamen semper et ubique eædem fuerunt cupiditates, eadem proclivitas ad malum, ad superbiam, ad iram, ad gulam, ad luxuriam, ad ignaviam, etc. Ergo in pectore humano sedem habent cupiditates. Multa quidem sunt vitia in societate, v. g., in magnis urbibus, quæ in vita sylvatica non existerent; sed alia essent vitia in silvis quæ non sunt in urbibus, ut crudelitas, universalis corruptio, etc. Per multæ sunt etiam virtutes quæ in conditione barbara existere non possent. Illæ ergo virtutes ex

ipsa societate oriuntur, dum vitia ex sola malitia humana beneficio societatis abutente procedunt. Ergo iterum dici non potest societatem per seipsum felicitati hominis adversari.

Inst. 2º alio sensu. Ex societate infiniti numero scaturiunt morbi, innumeræ infirmitates: ergo, sub hoc respectu societas felicitati hominum noxia est.

R. 1º. Dist. ant. Hi morbi hæque infirmitates ex abuso societatis scaturiunt, conc.; ex ipsam societate, nego ant. Evidem non inficiamur plurimos existere morbos in societate qui forte non existerent in vita agresti, quamvis ille status, omnibus sedulo perpensis, valetudini corporis non ita favere videatur. Sed negamus illas corporis infirmitates ipsi societati tribuendas esse: si enim prudentes essent homines, temperantes, continentes, a cunctis vitiis lege naturali prohibitis abstinentes, plerasque hujusmodi infirmitates ignorarent et aliarum remedia melius noscerent. Non ergo societati, sed imprudentiae hominum eorumque libidinibus hæc mala tribui debent.

R. Nego conseq. Etiamsi enim concederetur majori robore corporis fructus fuisse homines in silvis quam in societate, non inde sequeretur societatem felicitati eorum vere noxiæ esse. Sola quippe valetudo corporis non facit hominem beatum, sed præcipue recta facultatum ejus exercitatio: atqui, fatente ipso civi Genevensi, facultates mentis minime exercebantur et nullæ forent in vita agresti; nulla haberetur distinctio inter verum et falsum, bonum et malum; nullus cultus Deo exhiberetur. Homines essent rationales, et tamen ratione non uterentur; sua tantum imbecillitate suisque miseriis a brutis animalibus disparent; bruta enim, divina Providentia ordinante, ad vitam agrestem destinata, plumis, pilis, pelle crassa, contra intemperiem aeris mirabiliter muniantur; dentibus, unguibus vel cornibus adversus hostes suos fortiter armantur; proles eorum intra breve tempus sufficienter sibi providere potest. Quantum ergo daretur discrimen inter bellugas et hominem more earum viventem! Adeo manifestum est illum ad societatem esse

destinatum, ut absurditates, quæ contra hanc veritatem proferri solent, amplius confutare nos pudeat.

SCHOLIUM.

Homo itaque non essentialiter est malus, ut placuit Hobbes; nec essentialiter bonus, ut voluit Rousseau; sed perversas et optimas simul habet inclinationes. Ordinarie bonus vel malus erit juxta primam educationem quam suscepit, et prout cupiditates refrenare studuerit vel eis indulgere consueverit.

Rationem hujus contradictionis clare subministrat relatio, aperte docens hominem in rectitudine creatum, per lapsum primi parentis a primæva justitia excidisse.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE OFFICIIS HOMINIS ERGA ALIOS HOMINES GENERATIM SUMPTOS.

Cuncta officia hominis erga alios homines generatim spectatos his duobus principiis ratione evidenter fundatis et ab omnibus generaliter admissis, nituntur: *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis.* Matth., vii, 12: *Alteri ne feceris quod tibi fieri non vis.* Hinc officia nostra erga alios homines, sic generatim consideratos, duplices sunt generis, alia positiva et alia negativa. In prioribus aliquid præcipitur faciendum, in posterioribus aliquid prohibetur ne fiat.

§ I. — De positivis officiis nostris erga alios homines generatim spectatos.

Præcipua hæc officia sunt dilectio, beneficentia, gratitudo et fidelitas.

1º *Dilectio.* Cum enim omnes homines a Deo veniant, ab eodem patre communi descendant et natura nobis sint consimiles, eos tanquam proximos et fratres debemus diligere, honorare et prævenire, juxta singulorum ætatem, meritum ac dignitatem: multam benevolentiam omnibus exhibere tenemur, quia, natura duce, hæc ab

MORALIS.

aliis nobis præstari desideramus. Si quem igitur verbis, signis vel actis offenderimus, hanc injuriam quamprimum reparare oportet, veniam petendo vel convenientem satisfactionem exhibendo. Si quis vero nos offenderit, facile condonemus, sique etiam inimicos diligamus.

2º *Beneficentia.* Unusquisque commodum et utilitatem aliorum procurare debet, quantum moraliter potest; naturaliter quippe desiderat ut alii ita se gerant erga se. Ergo, etc.

Cuncta beneficentiae munia sub denominatione generali vocantur *officia humanitatis*, quia respiciunt homines ut tales, et sola eorum natura fundantur. Naturalem hanc obligationem agnoverunt ipsi Gentiles; sic enim se habet Tullius (*de Officiis*, l. i, n. 52): « Una enim ex re satis » præcipitur, ut, quidquid sine detimento possit com- » modari, id tribuatur cuique vel ignoto. »

Hinc periclitantibus et necessitatem patientibus succurrendum est, sive in iis quæ ad animam, sive in iis quæ ad corpus spectant. In iis quæ ad animam pertinent, ignorantes erudire, errantes reducere, peccantes corriger, dubitantibus consilium dare, moestos consolari, defectus sufferre tenemur, quantum charitas suadet et prudenter permittit. In iis vero quæ spectant ad corpus, hæc in primis, pro circumstantiis, præstare oportet, scilicet, infirmos visitare, esurientes nutrire, sipientibus potum dare, captivos redimere, nudos vestire, derelictos hospitio colligere, mortuos sepelire, etc.

Si autem cunctis necessitatibus habentibus subvenire nequeamus, aliquis instituendus est ordo in beneficiis conferendis. Cæteris paribus, anteferre debemus, 1º parentes et proximos consanguineos nostros; 2º amicos et vicinos; 3º quamvis homines cujusque religionis generali dilectione prosequi et sincera misericordia sublevare debeamus, eis tamen præferendi sunt qui eamdem religionem nobiscum profitentur.

Diximus *cœteris paribus*: nam qui graviori necessitate premitur, omnibus, etiam proximis consanguineis, anteferendus est: « Vera in hoc est charitas, ut qui indigent

» amplius accipiant prius. » S. Bernardus, t. I, col. 1440,
edit. an. 1690.

Non idecirco tenentur divites cunctas possessiones suas pauperibus erogare, saltem communiter, et seclusa necessitate extrema, naturalis ordo id non postulat. Ita sentiunt omnes.

Quantitas igitur distribuenda, ex variis circumstantiis aestimanda est, nempe ex conditione tribuentis, et ex necessitate accipientis. Triplicis generis esse possunt bona possidentis, videlicet, alia stricte necessaria, alia statui congruentia et alia superflua. Similiter triplex distinguitur necessitas, scilicet, communis, gravis et extrema. Ex bonis etiam necessariis succurrendus est egenus in necessitate extrema constitutus; in necessitate communi sufficit dare ex superfluis: in necessitate gravi tribuendum est etiam ex bonis statui congruis.

Maxime cavendum est ne beneficia, sive magna, sive parva, cum asperitate aut indifferentia tribuantur, sed semper cum benignitate, hilaritate et urbanitate.

3º *Gratitudo*. In eo consistit gratitudo ut signis exterioribus manifestemus nos beneficium acceptum juxta pretium ejus aestimare, et gratias pro eo retribuere studemus.

Nullum est dubium quin gratum animum benefactoribus exhibere teneamur: si enim cunctos homines diligere, eisque benefacere debemus, quanto magis diligendi sunt qui specialia dilectionis signa nobis ostenderunt! Ipsæ bestiæ, ratione destitutæ, aliquos gratitudinis sensus benefactoribus suis exhibit; a fortiori ergo beneficiorum nobis præstitorum memores ut simus necesse est. Unde cor ingratum omnes contemnunt et detestantur.

4º *Fidelitas*. Homines diu in societate existere nequeunt quin multas conventiones secum ineant ad jura et onera singulorum recte determinanda: atqui vanæ et illusoriæ forent conventiones, si stricta non existeret obligatio fideliter eis standi. Aliunde, valde odibilis semper habita est infidelitas in pactionibus. Ergo, etc.

§ II. — De officiis nostris negativis erga alios homines generatim spectatos.

Duo præsertim nobis prohibentur relative ad alios homines generatim spectatos, videlicet, homicidium et furtum: hinc duplex sectio.

SECTIO PRIMA.

De Homicidio.

Homicidium est injusta alterius hominis occisio. Certum est talem hominis occisionem lege naturali prohibitam esse, et velut grande crimen semper habitam fuisse. Quidquid vitam hominis laedit, similiter lege naturali prohibetur; v. g., mutilatio, vulneratio, percussio, incarceratio, minatio, ira, rixæ, disputatio, necessarium victui aut vestitui substractio, etc.

Duo præcipue discutienda hic nobis occurunt, nempe 1º an injustum vitæ aggressorem occidere liceat; quædam in consecutariis dicemus de invasore bonorum fortunæ et de invasore pudicitiae; 2º an singularia certamina sint licita.

PUNCTUM PRIMUM.— An injustum vitæ aggressorem occidere liceat?

Plurimi Ecclesiæ Patres et theologi christiani fortiter contenderunt quod injustum vitæ aggressorem nunquam occidere liceret. Nunc communiter theologi et omnes sanioris doctrinæ philosophi contrariam sententiam unanimiter tinentur, et affirmant unumquemque propriam vitam cum dispendio vitæ injusti aggressoris, tuta conscientia, defendere posse; quibuscum sit

PROPOSITIO.

Qui aliter propriam vitam defendere nequit, injustum aggressorem occidere potest.

Probatur, in tractatu *de Decalogo*, Scriptura sacra, jure canonico et testimoniosis Patrum, quæ ideo hic tantum indicamus.

Sic insuper probatur *ratione*. 1º Cunctis animantibus

insita est propensio naturalis qua propriæ conservationi jugiter invigilant et vim quamlibet vi opposita repellunt: ergo, si vitam nostram aliter tueri nequeamus, injustum aggressorem, naturæ impulsu, occidere possumus.

2º Charitas bene ordinata incipit a semeptiso: sic apprehendunt omnes: ergo, cæteris paribus, vitam alterius propriæ vitæ anteferre non tenemur: atqui vitam alterius vitæ nostræ anteferre teneremur, cæteris non solum paribus sed longe inæqualibus, si injustum aggressorem occidere non liceret. Supponitur enim, ex una parte, illum esse injustum, et ex altera parte, aliam nobis non suppetere viam ad eum repellendum. Ergo...

3º Sensus omnium hominum certissima est veritatis regula: atqui omnes persuasum habent licitum esse injustum aggressorem occidere, quando moraliter impossibile est propriam vitam aliter defendere. Unde quavis homicidium ultimo supplicio ubique plectatur, mors ex legitima sui defensione illata nunquam habita est ut crimen. Ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Mortem injusti aggressoris sibi proponere non licet, quia esset actus iræ, odii, vindictæ, etc.; atqui caput injusti aggressoris amputat, pectus transfodit, etc., mortem illius, quidquid dicat, evidenter sibi proponit, siquidem tales actiones ex natura sua sunt mortales. Ergo, etc.

R. Dist. min. Cui caput, etc., mortem ejus sibi proponit tanquam medium ad conservandam propriam vitam omnino necessarium, *conc.*; tanquam malum aggressoris, *nego min.* Itaque negari non potest eum qui alterius caput amputat vel pectus transfodit, mortem ejus revera aliquo sensu sibi proponere, cum hujusmodi actiones mortem inducere soleant: at certum est illum sui defensionem primario sibi proponere posse, et contendimus quod hunc finem tantum intendere debeat. Unde, si mortem sibi paratam alia via fugere posset, v. g., currendo, se abscondendo, clamando, aggressorem

verberando, mutilando, etc., eum occidere non deberet. Mors igitur aggressoris soli imprudentiæ, injustitiæ vel obstinationi ejus tribuenda est, non vero ei qui, justè se defendere volens, ponit actionem ex se bonam, duos effectus habituram, unum bonum quem solum intendit, scilicet conservationem vitæ suæ, et alterum malum quem tantummodo permittit, videlicet, mortem aggressoris evidenter injusti. Ergo, etc.

Obj. 2º. Cunctos homines, etiam inimicos nostros, diligere, eisque benefacere debemus: ergo injustum aggressorem occidere non licet.

R. Nego conseq. Cunctos homines diligere quidem debemus sicut nosmetipsos, non vero plus quam nosmetipsos: at si injustum aggressorem occidere nobis non liceret, etiam cum alia non existit via qua mortem ab illo intentam declinare valeamus, tunc illum plus quam nosmetipsos diligere teneremur, siquidem vita nostra pro conservanda vita ejus fundenda esset. Ergo, etc.

Inst. Ordo charitatis exigit ut vitam temporalem pro alterius vita æterna profundere non dubitemus: atqui de vita æterna injusti aggressoris hic agitur. Ergo, etc.

R. Dist. ant. Ordo charitatis exigit ut, etc., si proximus in extrema necessitate constituatur, *conc.*; secus, *nego ant.* Proximus autem in extrema necessitate versatur quando necessario periturus est nisi efficaciter ei succurratur. Certum est nos teneri vitam temporalem pro vita æterna alterius in extrema necessitate constituti profundere, ut apud theologos docetur, et fusius pro variis circumstantiis explicatur: verum injustus aggressor in extrema necessitate non est positus; libere enim periculo sese objicit. Aliunde, invasus ei non succurret efficaciter, vitam suam tradendo, ut patet, cum peccatum non impediret. Ergo, etc.

Cum autem ratio fundamentalis cur injustum aggressorem occidere liceat sit legitima sui ipsius defensio, plurima hinc consectaria sequuntur, nempe:

1º Si timeamus ne aliquis mortem nobis parare velit, non ideo eum occidere licet; nam hic et nunc non est

vere aggressor. Non exspectandum est tamen donec caputlata, v. g., exploserit, gladio percusserit, etc., quia saepe defensio tunc possibilis non esset. Ubi vero extera actionem incipit, et mortem intendere evidenter manifestat, tunc legitima et prudens est sui defensio.

2º Quoniam mala nunquam facienda sunt ut eveniant bona, non licet occidere innocentem quo se protegit injustus aggressor, ut facilius hic postea occidatur; sed adversus injustum aggressorem se defendere liceret cum evidenti periculo occidendi innocentem: ita saltem multi doctores; nam in eo casu, ex eadem actione bona, duo immediate sequuntur effectus, scilicet, invasi conservatio quæ directe intenditur, et innocentis occiso quæ tandem permittitur.

3º Licet, e contra, quemlibet injustum aggressorem occidere, sive sit laicus, sive clericus, sive inferior, sive superior, sive affinis, sive propinquus, sive etiam pater aut mater, sive culpabiliter, sive inculpabiliter agat, qualis est ebrius et furiosus, sive invasus occasionem dederit, eum, v. g., calumniando, contumeliis affiendo, sive nullam occasionem præbuerit: eadem enim semper est ratio, nempe legitima sui ipsius defensio.

4º Aliquem mutilare nos volentem communiter occidere licet; periculum est enim ne, ultra progrediens, nos occidat vel ex vulnere mors sequatur.

5º Furem occidere non licet, si agatur de bonis parvi momenti, neque si bona etiam magni momenti aliter servari possint; si vero servari nequeunt nisi per mortem invasoris, scinduntur doctores. Eorum sententias in theologia expositas hic, brevitas causa, omittimus.

6º An licet occidere invasorem pudicitia, bonis fortunæ pretiosioris, iterum dissentient auctores. Ad theologiam remittimus.

7º Honoris aggressorem per injuriam, detractionem, etc. occidere non licet. Aliæ enim suppetunt viæ honorem reparandi, et aliunde fama est ordinis inferioris vita.

8º Proximum sicut nosmetipsos diligere debemus: ergo injustum vitæ alterius invasorem occidere licet,

nisi forte ille invasor esset pater, mater, conjux vel filius, quia plus diligere tenemur parentes et proximos consanguineos aut conjunctos quam extraneos.

PUNCTUM SECUNDUM. — An singulare certamina sunt licita.

Singulare certamen illud dicitur quo duo pugiles, post expressam de loco, hora et armis conventionem, libere secum cum periculo vita decertant, unde vulgo *duellum* vocatur. Græci, Romani aliquæ veteres vix cognoscebat singulare certamen privata auctoritate susceptum. Mos ille crudelis vindictam sumendi per duellum, a barbaris populis Septentrionis, circa sextum sæculum, fuit introductus. Primum habitus est tanquam via legitima qua infallibiliter detegerentur rei, et idcirco vocabatur *judicium Dei*; deinde invaluit apud nobiliores viros, praesertim a tempore Francisci I in Gallia, ut medium justum et efficax vindictam injuria acceptæ sumendi, vel convenientem honoris læsi reparationem obtinendi. Intra multos annos plures occubuerunt nobiles in cruentis hujusmodi certaminibus quam in præliis pro tuenda patria susceptis. Sub Henrico IV, per decem et octo annos, quatuor millia sic occisorum numerata sunt.

Quamvis iste furor parumper deferuerit, non raro tamen singulare adhuc exercentur certamina. Abs re igitur non erit barbaram hanc decertandi consuetudinem paucis verbis confutare.

PROPOSITIO.

Prorsus illicita sunt singulare certamina privata auctoritate suscepta.

Prob. 1º Seipsum occidere non licet, nec propria auctoritate vitam alteri eripere, nec periculo alterutrum aut utrumque faciendi ultro se exponere, ut probavimus: at, etiamsi ambo decertantes convenienter, ut nonnunquam accidit, quod prælium per primam sanguinis effusionem terminaretur, nihilominus manifeste sese exponerent periculo tum moriendi, tum alterum occidendi, et sic contra verba Scripturæ, *Non occides, agendi. Ergo, etc.*